

МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ

УДК 811.111'276.6:004.738.5

Лілія Морська

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ (на прикладі фахівців у сфері морського транспорту)

У статті презентовано аналіз сучасного процесу підготовки фахівців технічного профілю до професійної іношомовної взаємодії в Україні на прикладі майбутніх судноводіїв. Досліджено основну проблематику дисертаційних досліджень українських вчених, присвячених питанням іношомовної підготовки членів екіпажу суден, схарактеризовано основні підручники та посібники з англomовної підготовки майбутніх судноводіїв, підготовлених вітчизняними та зарубіжними авторами. Доведено необхідність розробки комплексної педагогічної системи підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії з використанням іноземної мови.

Ключові слова: комунікативна взаємодія, іношомовна комунікативна компетентність, майбутні судноводії, англійська для спеціальних цілей, професійна комунікативна діяльність.

Вступ. Прискорений розвиток інформаційних технологій, світова тенденція до уніфікації національних освітніх вимог, глобальна координація інформаційних потоків у всьому світі змінили роль і значення англійської мови у підготовці фахівців технічного профілю, зокрема тих, чия професійна діяльність передбачає участь у ситуаціях безпосередньої комунікативної взаємодії із зарубіжними колегами (пілотів, судноводіїв, авіадиспетчерів тощо). До прикладу, якщо ще донедавна пілотам, авіадиспетчерам, судноводіям було достатньо тільки спеціальних знань, здобутих у національних центрах підготовки, то за останні десятиліття на рівні світового суспільства міжнародними організаціями (ІМО – міжнародна морська організація, членом якої є й Україна; ІСАО – міжнародна організація цивільної авіації) прийнято низку важливих нормативних документів, метою яких є підвищення безпеки повітряного та морського транспорту, а виконання їхніх вимог передбачає обов'язковий обмін інформацією англійською мовою у всіх регіонах Світового океану і повітряного простору планети.

Обов'язковість дотримання вимог щодо знань англійської мови, наприклад, майбутніми судноводіями у світі забезпечує міжнародна система сертифікації моряків, згідно з якою з 2002 року усі дипломи про освіту майбутніх фахівців (від рядового складу до капітана) видають з обов'язковою процедурою складання іспиту на знання професійної англійської мови

© Морська Л., 2020

DOI: 10.24025/2707-0573.1(2).2020.202545

у відповідних (сертифікованих зазначеними вище міжнародними організаціями) центрах. Тому участь України в міжнародних морських проєктах зумовлює необхідність урахування вимог зазначеної вище системи.

Водночас, «...починаючи з 90-х років, торговельний флот кардинально змінив свій вигляд. Він став повсюдно багатонаціональним. Спричинене світовою кризою суттєве падіння відсотка морських перевезень з 92% до 85% змусило судноплавні компанії скоротити власні витрати, у тому числі й на судновий персонал». Через здешевлення робочої сили змінився й морський ринок праці. Поширення набувають багатонаціональні екіпажі з представників країн з низьким рівнем економічного розвитку. Такі екіпажі досить часто провокують непорозуміння у процесі професійної комунікативної взаємодії, що негативно відображається на безпеці плавання і є однією з найсуттєвіших причин «виникнення надзвичайних й аварійних ситуацій, які нерідко закінчуються нещасними випадками та аваріями з щонайменше непоправними наслідками для морського середовища, суттєвими збитками через пошкодження або втрату вантажу, й, щонайгірше, заподіянням шкоди життю та здоров'ю людей» (Огородник, 2017, с. 65), а інколи зумовлює непоправні збитки для навколишнього середовища (аварії танкерів, що транспортують нафту, спричиняють викиди шкідливих речовин у флору і фауну Світового океану, що має згубні наслідки для екосистеми всієї планети).

Документом, який безпосередньо регламентує мінімальні вимоги до освіти судноводіїв, є Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року із щорічними поправками, починаючи з 2010 року (International STCW Convention, 1978). Відносно англійської мови ця конвенція передбачає досить високий рівень професійної комунікативної підготовки для судноводіїв: знання порядку і процедури користування радіотелефонним зв'язком, особливо для передачі повідомлень про лихо, безпеку, термінових і навігаційних повідомлень; вміння розуміти метеоінформацію і читати факсимільні карти, англійські навігаційні карти і посібники; медичні поради та консультації Міжнародного медичного керівництва для суден; знання Міжнародного морського права в межах міжнародних угод і конвенцій; розуміння здійснювати безпосереднє та епістолярне спілкування з питань безпеки, комерційної експлуатації судна; правових норм міжнародного мореплавання.

З іншого боку, проблема підготовки майбутніх фахівців технічного профілю до професійної комунікативної взаємодії пояснюється ще й специфікою професійної підготовки у вищих навчальних закладах технічного профілю, якій не притаманна спрямованість на формування і розвиток так званих «soft skills». У цьому аспекті цікавим є узагальнення про те, що «Innovation never happens in a vacuum; innovation requires communication. Just as work on the cutting edge of engineering and science has become more technical and complex, so too has the process of communicating. In becoming so, communication has unfortunately also become more complex and cumbersome for many of the engineers. Engineering is increasingly collaborative, multidisciplinary, and global, but the goals of engineering projects are becoming progressively more refined and specialized. Generally, the more narrow the discipline and the more specialized the information needs of its practitioners, the more difficult it is to find good information easily. Engineers are rarely taught advanced techniques of information retrieval, however, and are typically not naturally gifted communicators, making it

difficult to fill their complex information needs (which can then impair their ability to produce high-quality work)» (Tenopir & King, 2004, p. 11)

Отже, в останні роки в практиці судноводіння відбулися істотні зміни, які значно підвищили роль і значення англійської мови. Це зумовило нагальні потреби вдосконалення наявної системи професійної підготовки судноводіїв до комунікативної взаємодії з метою пошуку шляхів підвищення її ефективності, тобто освоєння більшого обсягу професійної англомовної інформації з одночасним підвищенням якості навчання в межах певної кількості аудиторного часу. У такому разі доцільним вважаємо проаналізувати стан дослідженості питання побудови ефективної системи навчання англійської мови зазначених вище фахівців, що й становить **мету статті**. Для цього звернемося до наукових робіт, що вивчають методологічні аспекти професійно орієнтованої іншомовної підготовки студентів морських вишів.

Теоретичне підґрунтя. Критичний аналіз низки наукових публікацій свідчить про існування значної кількості теоретичних і методичних досліджень: 1) щодо різних аспектів іншомовної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю: інтерактивна методика навчання наукового спілкування майбутніх фізиків (Патієвич, 2016); інтеграційна методика формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі (Колодій, 2012); методика формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів правоохоронних органів (Радванський, 2012) та ін.; 2) специфічних особливостей навчання різних видів мовленнєвої іншомовної діяльності майбутніх фахівців технічних спеціальностей: диференційована і сугестивно-асоціативна технологія формування умінь говоріння (Микитенко, 2011); методика навчання читання майбутніх інженерів з використанням Інтернет ресурсів (Тарасюк, 2018) та ін.

Але вказані вище наукові розробки не стосуються комплексного дослідження актуальної проблеми підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії з урахуванням вимог міжнародних стандартів.

Окремий інтерес для успішного досягнення поставленої мети становлять дисертації М. Кулакової і С. Козак. Перша робота вивчає проблему формування готовності до професійної діяльності студентів вищих морських навчальних закладів, де загалом зосереджено увагу на психологічних аспектах спілкування між членами командного складу судна, а також запропоновані педагогічні умови успішного формування і розвитку вищезгаданої готовності (Кулакова, 2006). Друга дисертація загалом стосується нашої проблеми, однак запропонована С. Козак методика формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морського флоту базується на принципі ролі перспективи і ситуативно-тематичного структурування навчального матеріалу, тобто досліджено питання оптимального відбору лексичних одиниць для ведення професійно спрямованого діалогу англійською мовою, залишивши поза увагою певні психолінгвістичні та загально комунікативні аспекти взаємодії (Козак, 2001).

Важливим є також історичне дослідження В. С. Золотовської, яке вивчає позитивний досвід іншомовної підготовки фахівців морського флоту в Україні. Тут подано цікаве узагальнення про те, що «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх морських фахівців – невід’ємний компонент професійної підготовки, що являє собою комплексний особистісний ресурс, який уможливорює ефективну взаємодію в процесі

використання іноземної мови як засобу розв'язання професійних завдань. Унаслідок навчання англійської мови у ЗВО морського профілю курсанти засобами мовлення насамперед розширюють свої професійні уявлення» (Золотовська, 2019, с. 31). Водночас ця робота може слугувати лише як певний стартовий елемент для розроблення цілісної педагогічної системи, яка б врахувала вимоги сьогодення.

Отже, згадані вище публікації частково торкаються вирішення проблем різних аспектів комунікації майбутніх судноводіїв, однак загалом робимо висновок про те, що вивчення проблем комунікативної підготовки майбутніх судноводіїв є фрагментарним, а комплексне дослідження фундаментальних основ їхньої професійної комунікативної взаємодії не стало предметом спеціального наукового пошуку.

Методи та матеріал дослідження. Проаналізувавши теоретичні передумови вирішення проблеми нашого дослідження, перейдемо до визначення якості наявних практичних розробок у підручниках з англійської мови, які використовують для іншомовної підготовки судноводіїв. Пропонуємо такі критерії для аналізу: 1) відповідність цілям навчання і вимогам методики навчання іноземних мов; 2) врахування рівня комунікативної підготовки студентів, їхніх інтересів і потреб як майбутніх фахівців; 3) комплексність у навчанні професійно орієнтованого іншомовного спілкування; 4) комунікативний характер завдань; 5) автентичність текстового матеріалу.

Вивчаючи практичні аспекти підготовки фахівців морського транспорту до професійної комунікативної взаємодії членів судна з береговими службами та екіпажами інших суден, необхідно проаналізувати підручники та навчальні посібники, які використовують для навчання студентів-судноводіїв нині (Богомолов, Кириченко, 2004; Blakey, 1983; Murrell, Nagliati, Canestri, 2009; Taylor, Goodwell, 2012; Sheppard, Evans, Dooley, 2013 та ін.).

Результати дослідження. У сучасній методичній літературі підручник вважають основним засобом навчання, певною інструкцією у роботі педагога і студентів. Такий навчальний ресурс повинен містити зразки усного та писемного мовлення, мовний матеріал, відібраний і організований з урахуванням його функціонального навантаження в різних формах і видах мовленнєвої діяльності (Morska, 2017, р. 168). Подане вище визначення відображає вимоги до завдань, змісту та структури підручника, які можна узагальнено подати так:

- 1) підручник повинен відповідати програмі і цілям навчання;
- 2) підручник повинен містити мовний матеріал, що підлягає засвоєнню;
- 3) підручник повинен мати відповідну структуру і зміст.

Окрім цього, підручник з іноземної мови повинен:

- 1) мати освітню цінність, викликати інтерес до опанування змісту дисципліни (володіти мотиваційним впливом);
- 2) бути комунікативного змісту, що досягається завдяки використанню вправ для розвитку усіх мовленнєвих умінь.

Отже, результати аналізу навчальних матеріалів за поданими вище критеріями засвідчили таке:

1. *Відповідність навчальних ресурсів цілям навчання і вимогам сучасної методики навчання іноземних мов.* Усі вказані вище підручники і навчальні посібники спрямовані на розвиток у студентів навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності.

Навчальний посібник О. Богомоллова та М. Кириченко можна вважати передовим у цьому аспекті, оскільки запропоновані авторами різноманітні вправи розвивають навички та вміння діалогічного мовлення і поступово готують студентів до участі в рольових іграх на основі низки комунікативних ситуацій (Богомоллов, Кириченко, 2004). На необхідності використання ділових ігор, що імітують реальні ситуації професійної комунікативної взаємодії, вказує також М. Кулакова (Кулакова, 2006), та ін.

2. *Врахування рівня комунікативної підготовки студентів, а також їхніх інтересів і потреб як майбутніх фахівців.* Вважаємо, що навчальні ресурси повинні орієнтуватися на наявні у студентів мовні знання і мовленнєві уміння, а також на базову фахову підготовку. На жаль, у більшості підручників і посібників, які використовують для навчання судноводіїв, студентам запропоновано значну кількість вправ елементарної граматики, що не відповідає рівню сформованості комунікативної компетентності абітурієнтів, не сприяє розвитку мовленнєвих умінь. Проблема наступності була успішно вирішена О. Богомолловим та М. Кириченко (Богомоллов, Кириченко, 2004). Автори подали ситуації комунікативної взаємодії і для початкових, і для старших курсів навчання. Врахування інтересів і потреб студентів як майбутніх фахівців відображене також у підручниках західних авторів, у яких поданий широкий спектр таких ситуацій. Однак соціально-економічні, науково-технічні та організаційні зміни сучасного суспільства вимагають внесення відповідних корективів у зміст якісних навчальних ресурсів.

3. *Комплексність у навчанні професійно орієнтованого іншомовного спілкування, яка передбачає здійснення комунікативної взаємодії у всіх видах мовленнєвої діяльності.* Ведення радіотелефонних переговорів вимагає не тільки вміння говоріння, а й слухання. Вправи, спрямовані на розвиток умінь аудіювання, відсутні у підручниках і посібниках вітчизняних авторів, частково простежуємо інтегроване формування комунікативних умінь у певних видах мовленнєвої діяльності (читання і говоріння, слухання і говоріння) у підручнику авторів Murrell, Nagliati, Canestri (Murrell, Nagliati, Canestri, 2009). Під час радіотелефонних переговорів судноводію доводиться не тільки говорити і слухати, а й робити записи. Лише автентичний навчальний ресурс авторства Blakey подає вправи для розвитку умінь писемного мовлення синхронно зі слуханням (Blakey, 1983). З цього приводу потрібно зазначити, що розвиток умінь говоріння для ведення радіотелефонних переговорів у морі необхідно здійснювати одночасно з розвитком навичок і умінь в інших видах мовленнєвої діяльності, насамперед, в аудіюванні та письмі.

4. *Різнманітність вправ і завдань, їх комунікативний характер, а також правильне співвідношення мовних, умовно-мовленнєвих і мовленнєвих завдань.* Навчальний посібник одеських авторів (Богомоллов, Кириченко, 2004) до певної міри відповідає цим вимогам, оскільки він містить велику кількість різноманітних вправ, значну частину яких складають мовні вправи (завдання типу «питання-відповідь», на завершення реплік, на складання діалогів з уживанням поданих слів і виразів, на складання ситуацій на основі поданих пропозицій, переказ діалогів і т.д.). Досить змістовно і повно дотримано такі вимоги у навчальних ресурсах іноземних західних авторів, однак їм притаманні повторюваність і одноманітність, що певним чином знижує вплив мотиваційного чинника у навчанні.

5. *Автентичність текстового матеріалу.* У навчальних посібниках згаданих вище західних авторів видавництва Кембриджського університету та

видавництва Express Publishing широко використовують автентичні матеріали, що є цінним для підготовки майбутніх судноводів до реальної професійної комунікативної взаємодії. Саме такі матеріали дають змогу створити «образ робочого простору». Крім того, володіючи здатністю створювати ефект присутності, вони занурюють студента в об'єктивну реальність у навчальному процесі. Навчальні ресурси вітчизняних авторів зазвичай теж використовують автентичні тексти, однак, найчастіше вони подають для читання або як довідкові матеріали.

На сьогодні здійснення переговорів за допомогою цифрової радіотелефонії в морі підпорядковано певним правилам (IMO Seaspeak) і передбачає вживання відповідних стандартних фраз. Оскільки в 2001 році Міжнародна морська організація затвердила нові інструкції для ведення радіотелефонних переговорів «Standard Marine Communication Phrases» (з доповненнями 2012 року), ці автентичні матеріали повинні бути представлені в сучасних підручниках і навчальних посібниках. Крім того, кількість автентичних матеріалів у них повинна бути максимальною, оскільки студент-судноводій повинен мати можливість працювати з такими джерелами інформації, з якими йому доведеться мати справу у професійній комунікативній взаємодії.

На основі аналізу літератури та власного досвіду розробки навчальних курсів для навчання англійської мови для спеціальних цілей (Morska, 2018), відбираючи автентичні навчальні тексти необхідно керуватися такими критеріями:

1. Відображення сучасного стану морської справи. Радіотелефонні переговори в морі можуть охоплювати найрізноманітніші ситуації, зокрема, пов'язані з отриманням медичної консультації у випадку травми або захворювання члена екіпажу чи пасажирів, а також з організації евакуації потерпілого вертольотом (такого типу ситуації особливо загострилися у руслі останніх світових подій, пов'язаних із епідемією корона-вірусу, званого як COVID-19, коли на борту круїзних лайнерів було виявлено інфікованих пасажирів – найбільш відомою є ситуація із лайнером *Diamond Princess*). Подібні ситуації та навчальні тексти практично відображені у підручниках. Відповідно одним із наших практичних завдань є розробка ситуацій та підбір навчальних текстів, пов'язаних із веденням радіотелефонних переговорів медичного характеру.

2. Відображення типових ситуацій у навчальних текстах. На нашу думку, лише у зарубіжних виданнях можна зустріти найбільший діапазон опрацювання типових комунікативних ситуацій, однак вони не охоплюють усього різноманіття можливих екстрених і вирішальних елементів у комунікативній взаємодії майбутніх судноводів.

3. Різноманітність жанрів навчальних текстів. Аналізовані нами ресурси можна схарактеризувати використанням текстів здебільшого одного жанру. Ми переконані у тому, що ефективність навчання підвищується за умови використання навчальних текстів різних жанрів: зразків радіообміну, газетно-журнальних статей, радіограм, телексів, навігаційних попереджень, професійно-побутових діалогів тощо.

4. Проблемність, що передбачає розв'язання певної розумової задачі в процесі роботи з текстом. Всі проаналізовані нами підручники і навчальні посібники містять тексти, що дають змогу організувати виконання вправ певної міри проблемності. У підручниках іноземних західних авторів (Blakey,

Murrell зі співавторами, Sheppard зі співавторами, Taylor та Goodwell) навчальні тексти орієнтовані на виконання окремих проблемних завдань, але трапляються вони у підручниках рідко. На нашу думку, сучасні підручники та навчальні посібники повинні містити вправи різного ступеня проблемності на всіх етапах роботи з текстом.

Аналіз найновіших навчальних посібників з англійської мови, розроблених популярними англійськими авторами видавництва Кембриджського університету та видавництва Express Publishing (Blakey, 1983; Murrell, Nagliati, Canestri, 2009; Taylor, Goodwell, 2012; Sheppard, Evans, Dooley, 2013), свідчить про досить ефективні розробки вправ для навчання усного іншомовного діалогу, здебільшого з використанням радіо телефонних технічних засобів. Однак і в цих новітніх підручниках не вистачає уваги до окремих аспектів професійної комунікативної взаємодії моряків, зокрема навчання необхідного у професійній діяльності судноводіїв ділового листування англійською мовою. Іншою перешкодою на шляху використання цих ресурсів є їх висока вартість, що певним чином гальмує (або унеможлиблює) процес їх використання в українських вишах. Відповідно постає необхідність розроблення ефективних вітчизняних навчально-методичних ресурсів, які будуть загальнодоступними для українських освітніх реалій.

Висновки. Отже, проаналізувавши низку підручників і навчальних посібників з англійської мови для студентів судноводійських факультетів, необхідно зробити такий висновок: незважаючи на низку безперечних позитивів, наявні теоретичні розробки, підручники і навчальні посібники, якими сьогодні користуються викладачі і студенти морських вишів, не повною мірою відповідають сучасним вимогам. У зв'язку з цим виникає необхідність створення моделі підготовки до професійного спілкування, яка відповідатиме цілям навчання у вищих морських навчальних закладах і вимогам сучасної методики навчання іноземних мов, враховуватиме рівень мовної підготовки студентів, а також їхніх інтересів і потреб як майбутніх фахівців, буде системною і комплексною, з різноманітними вправами та автентичним текстовим матеріалом. У такій моделі навчання автентичні навчальні тексти відображатимуть сучасний стан морської справи й типові ситуації комунікативної взаємодії членів екіпажів суден.

Розроблення такої моделі видається нам можливим з урахуванням інтеграції прогресивних методичних ідей і специфіки професійної комунікативної діяльності майбутніх судноводіїв, що висуває необхідність теоретичного обґрунтування методики інтегрованого навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування судноводіїв із окремими дисциплінами фахової підготовки у вищому навчальному закладі. Саме у цьому аспекті вбачаємо перспективу наших подальших наукових пошуків.

Бібліографія

- Богомолів, О. С., Кириченко, М. Ю. (2004). *An Introductory Course of Marine Engineering Students*. Одеса: ОМА.
- Золотовська, В. С. (2019). *Тенденції вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах морського профілю (70-і роки ХХ – початок ХХІ століття)*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Херсон.
- Козак, С. В. (2001). *Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса.

- Колодій, І. А. (2012). *Формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ.
- Кулакова, М. В. (2006). *Формування готовності до професійної діяльності в майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Одеса.
- Микитенко, Н. О. (2011). *Теорія і технології формування інішомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей*: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Тернопіль.
- Огородник, Н. Є. (2017). Модернізація змісту навчання англійської мови майбутніх моряків, *Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія*, 26, 63-72.
- Патієвич, О. В. (2016). *Методика навчання стилістичної унормованості наукового писемного англійського мовлення майбутніх фізиків в умовах магістратури*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ.
- Радванський, А. І. (2012). *Формування соціокультурної компетентності майбутніх офіцерів правоохоронних органів*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький.
- Тарасюк, Н. М. (2018). *Формування у майбутніх інженерів-будівельників англійської лексико-граматичної компетентності у читанні*: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ.
- Blakey, T. N. (1983). *English for maritime studies*, Prentice Hall International.
- International STCW Convention. (1978). Retrieved April 30, 2020, from <http://www.imo.org/en/OurWork/HumanElement/TrainingCertification/Pages/STCW-Convention.aspx>.
- Morska, L. (2017). ESP (English for Specific Purposes): implications for teaching, *Konteksty pedagogiczne*, 2 (9), 165-175.
- Murrell, S., Nagliati, P., Canestri, S. (2009). *Safe Sailing: SMCP Training for Seafarers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sheppard, S. T., Evans, V., Dooley, J. (2013). *Career Paths: Merchant Navy*. Express Publishing.
- Taylor, J., Goodwell, J. (2012). *Career Paths: Navy*. Express Publishing.
- Tenopir, C., King, D. W. (2004). *Communication Patterns of Engineers*. New Jersey: Wiley; IEEE Press.

References

- Bohomolov, O. S., Kyrychenko, M. Yu. (2004). *An Introductory Course of Marine Engineering Students*. Odesa: OMA.
- Zolotovska, V. S. (2019). *Tendentsii vyvchennia inozemnykh mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh morskoho profilu (70-i roky XX – pochatok XXI stolittia)*: avtoref. dys. ... kand. pед. nauk. Kherson.
- Kozak, S. V. (2001). *Formuvannia inshomovnoii komunikatyvnoii kompetentsii maibutnikh fachivtsiv morskoho flotu*: Avtoref. dys. ... kand. pед. nauk. Odesa.
- Kolodii, I. A. (2012). *Formuvannia profesijnnoii kompetentnosti u maibutnikh perekladachiv aviatsijnnoii haluzi na osnovi intehratsii zahalnoosvitnikh i profesijnno-orijentovanykh dystsyplin*: avtoref. dys. ... kand. pед. nauk. Kyiv.
- Kulakova, M. V. (2006). *Formuvannia hotovnosti do profesijnnoii dialnosti u maibutnikh fachivtsiv u vyshchyykh morskyykh navchalnykh zakladakh*: avtoref. dys. ... kand. pед. nauk. Odesa.

- Mykytenko, N. O. (2011). *Teoria i technolohii formuvannia inshomovnoii profesijnnoi kompetentnosti maibutnikh fachivtsiv pryrodnychych spetsialnostei*: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk. Ternopil.
- Ohorodnyk, N. Ye. (2017). Modernizatsiia zmistu navchannia anhlijskoi movy maibutnikh moriakiv. *Visnyk KNLU. Seriya: Pedagogika ta psykholohiia*, 26, 63-72.
- Patiievych, O. V. (2016). *Metodyka navchannia stylistychnoi unormovanosti naukovoho pysemnoho anhlijskoho movlennia maibutnikh fizykyv v umovakh mahistratury*: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv.
- Radvanskyi, A. I. (2012). *Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv pravookhoronnykh orhaniv*: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Khmelnytskyi.
- Tarasiuk, N. M. (2018). *Formuvannia u maibutnikh inzheneriv-budivelnykyv anhlovnoii leksyko-hramatychnoi kompetentnosti u chytanni*: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv.
- Blakey, T. N. (1983). *English for maritime studies*, Prentice Hall International.
- International STCW Convention. (1978). Retrieved April 30, 2020, from <http://www.imo.org/en/OurWork/HumanElement/TrainingCertification/Pages/STCW-Convention.aspx>.
- Morska, L. (2017). ESP (English for Specific Purposes): implications for teaching. *Konteksty pedagogiczne*, 2 (9), 165-175. doi: 10.19265/KP.2017.029165
- Murrell, S., Nagliati, P., Canestri, S. (2009). *Safe Sailing: SMCP Training for Seafarers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sheppard, S. T., Evans, V., Dooley, J. (2013). *Career Paths: Merchant Navy*. Express Publishing.
- Taylor, J., Goodwell, J. (2012). *Career Paths: Navy*. Express Publishing.
- Tenopir, C. & King, D. W. (2004). *Communication Patterns of Engineers*. New Jersey: Wiley; IEEE Press.

Резюме

Морська Лілія

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ (на прикладі фахівців у сфері морського транспорту)

Постановка проблеми. Вимоги профільних міжнародних організацій (ІМО – міжнародна морська організація, ІСАО – міжнародна організація цивільної авіації) спрямовані на підвищення безпеки повітряного та морського транспорту, що зумовлює необхідність належної іншомовної підготовки фахівців морського та повітряного транспорту.

Мета статті: проаналізувати наявний стан підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії на теоретичному та практичному рівнях.

Методи дослідження. Критичний аналіз наукових публікацій свідчить про існування досліджень: 1) щодо різних аспектів іншомовної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю (Патієвич, 2016; Колодій, 2012; Радванський, 2012 тощо); 2) специфічних особливостей навчання різних видів

іншомовної діяльності майбутніх фахівців технічних спеціальностей (Микитенко, 2011; Тарасюк, 2018 тощо); 3) особливостей іншомовної підготовки майбутніх фахівців морського флоту (Кулакова, 2006; Козак, 2001). Аналіз засвідчив відсутність комплексного дослідження фундаментальних основ професійної комунікативної взаємодії майбутніх судноводіїв.

Вивчаючи практичні аспекти підготовки фахівців морського транспорту до професійної комунікативної взаємодії, проаналізовані навчальні ресурси (Богомолів, Кириченко, 2004; Blakey, 1983; Murrell, Nagliati, Canestri, 2009; Taylor, Goodwell, 2012; Sheppard, Evans, Dooley, 2013) за критеріями: 1) відповідність цілям навчання і вимогам методики навчання іноземних мов; 2) врахування рівня комунікативної підготовки студентів, їхніх інтересів і потреб як майбутніх фахівців; 3) комплексність у навчанні професійно орієнтованого іншомовного спілкування; 4) комунікативний характер завдань; 5) автентичність текстового матеріалу. Аналіз засвідчив брак уваги до інтегрованого навчання різних видів іншомовної діяльності, врахування психолінгвістичних аспектів комунікативної взаємодії судноводіїв.

Основні результати дослідження. У роботі визначено основні недоліки сучасного процесу іншомовної підготовки майбутніх судноводіїв і доведено необхідність розробки комплексної педагогічної системи підготовки цих фахівців до професійної комунікативної взаємодії.

Висновки і перспективи. Незважаючи на низку безперечних позитивів, наявні теоретичні розробки, підручники і навчальні посібники, якими сьогодні користуються викладачі і студенти морських вишів, не повною мірою відповідають сучасним вимогам. Тому виникає необхідність створення моделі підготовки до професійної взаємодії з урахуванням інтеграції прогресивних методичних ідей і специфіки професійної комунікативної діяльності майбутніх судноводіїв, що висуває необхідність теоретичного обґрунтування методики інтегрованого навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування судноводіїв із окремими дисциплінами фахової підготовки у вищому навчальному закладі. Саме у цьому аспекті вбачаємо перспективу подальших наукових пошуків.

Ключові слова: комунікативна взаємодія, іншомовна комунікативна компетентність, майбутні судноводії, англійська для спеціальних цілей, професійна комунікативна діяльність.

Abstract

Morska Liliya

CHARACTERISTICS OF THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING FOR COMMUNICATIVE INTERACTION OF TECHNICAL PROFESSIONALS (on the example of specialists in the field of maritime transport)

Background. The requirements of the international organizations (IMO – International Maritime Organization, ICAO – International Civil Aviation Organization) are aimed at improving the safety of air and sea transport, which necessitates proper foreign language training of maritime and air transport specialists.

Purpose: to analyze the current state of preparation of future seafarers for professional communicative interaction at the theoretical and practical levels.

Methods. Critical analysis of scientific publications indicates the existence of research: 1) on various aspects of foreign language training of future technical specialists (Patijevych, 2016; Kolodii, 2012; Radvansky, 2012, etc.); 2) specific features of teaching different types of speech skills of future specialists in technical specialties (Mykytenko, 2011; Tarasiuk, 2018, etc.); 3) features of foreign language training of future specialists of the navy (Kulakova, 2006; Kozak, 2001). The analysis shows the absence of a comprehensive study of the fundamentals of professional communicative interaction of future seafarers.

While studying the practical aspects of training maritime transport professionals for professional communication, educational resources have been analyzed (Bohomolov, Kyrychenko, 2004; Blakey, 1983; Murrell, Nagliati, Canestri, 2009; Taylor, Goodwell, 2012; Sheppard, Evans, Dooley, 2013) according to the following criteria: 1) compliance with the objectives of teaching and the requirements of the methodology of teaching foreign languages; 2) taking into account the level of communicative training of students, their interests and needs as future professionals; 3) complexity in teaching professionally oriented foreign language communication; 4) the communicative nature of the tasks; 5) the authenticity of the text material. The analysis showed the lack of attention to integrated learning of different types of speech skills, the psycholinguistic aspects of communicative interaction of seafarers.

Results. The paper identifies the main shortcomings of the modern process of foreign language training of future seafarers and proves the need to develop a comprehensive pedagogical system of training these specialists for professional communication.

Discussion. Despite a number of indisputable positives, the available theoretical developments, textbooks and manuals, which are used today by teachers and students of maritime universities, do not fully meet modern requirements. Therefore, there is a need to create a model of preparation for professional interaction, taking into account the integration of the current methodological ideas and specifics of professional communication activities of future seafarers, which raises the need for theoretical substantiation of methods of integrated training of professionally oriented foreign language communication of seafarers with professionally oriented disciplines. It is in this aspect that we see the prospect of further scientific research.

Keywords: communicative interaction, foreign language communicative competence, future seafarers, English for specific purposes, professional communicative activity.

Відомості про автора

Морська Лілія, доктор педагогічних наук, професор, Академія технічно-гуманістична (Республіка Польща, Інститут педагогіки, професор), Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна, факультет іноземних мов, професор), e-mail: liliya.morska@gmail.com

Morska Liliya, Dr hab, PhD, Professor, The University of Bielsko-Biala (Poland, Institute of Pedagogy, Professor); The Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Foreign Languages Faculty, Professor), e-mail: liliya.morska@gmail.com

ORCID 0000-0002-4916-3834

Надійшла до редакції 12 травня 2020 року
Прийнято до друку 17 червня 2020 року